

CENTRAL ASIAN JOURNAL OF TRANSLATION STUDIES

№ 1(1) 2018

#1

KAZAKH ABLAIKHAN UNIVERSITY OF
INTERNATIONAL RELATIONS AND WORLD
LANGUAGES

PUBLIC FUND
"TRANSLATORS OF KAZAKHSTAN"

THE JOURNAL IS REGISTERED WITH THE MINISTRY OF INFORMATION AND COMMUNICATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

CERTIFICATE № 16822-Ж ASTANA, 2017

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ
УНИВЕРСИТЕТІ
ҚАЗАҚСТАН АУДАРМАШЫЛАРЫ ҚОРЫ

**ОРТАЛЫҚ-АЗИЯ
АУДАРМА ІСІ ЖУРНАЛЫ**

**ЦЕНТРАЛЬНО-АЗИАТСКИЙ ЖУРНАЛ
ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ**

**CENTRAL ASIAN JOURNAL OF
TRANSLATION STUDIES**

1(1) 2018

**ҚАНТАР-НАУРЫЗ 2018 Ж.
ЯНВАРЬ-МАРТ 2018 Г.
JANUARY-MARCH 2018**

Журнал 2018 жылдың қантар айынан шыға бастаған
Издается с января 2018 года
Published since January 2018

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published quarterly

Алматы 2018

Editor-in-chief

S.S. Kunanbaeva

Professor, Academician of National Academy of Sciences of the Republic of
Kazakhstan

Editorial board:

Supervising editors:

A.T. Chaklikova - dr. ped.sc., prof., Kazakh Ablai Khan University of IR&WL,
Kazakhstan

B.Mizamkhan – cand. phil.sc., assoc.prof., Kazakh Ablai Khan University of
IR&WL

N.A. Aubakir - M.A. – Kazakh Ablai Khan University of IR&WL, Kazakhstan

Associate editors:

G.S. Assanova (Ph.D.), Kazakh Ablai Khan University of IR&WL, Kazakhstan

K.M. Zhampeiis (cand.phil.sc.), Kazakh Ablai Khan University of IR&WL,
Kazakhstan

A.B. Baidullaeva (Ph.D.), Kazakh Ablai Khan University of IR&WL, Kazakhstan

Sh.O. Saimkulova (M.A.), Kazakh Ablai Khan University of IR&WL, Kazakhstan

Editorial staff:

Consulting editors:

Anna Oldfield – Ph.D., South Caroline University, USA

Christopher Baker – Professor, American University of Central Asia, Kyrgyzstan

U.M. Bakhtygereeva - Full Professor, RUDN University, Russia

Kim Chang Ho – Ph.D., Professor, Pusan University of Foreign Languages, South
Korea

V.I. Karasik - Full Professor, Volgograd Technical University, Russia

Shabdiz Orang – Ph.D., Kazakh Ablai Khan University of IR&WL, Kazakhstan

Central Asian Journal of Translation Studies. ISSN

Owner: Kazakh Ablai Khan University of international relations and world
languages, Almaty, Kazakhstan

The certificate of registration of a periodic publication in the Ministry of information
and communication of the Republic of Kazakhstan №16822-Ж issued in 2017 Astana

Editorial address: 200 Muratbayev street, Almaty, 050000

www.cajts.ablaikhan.kz

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС САЛАСЫНДАҒЫ ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ МӘТІНДЕРДІ АУДАРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Оспанова Анар Лесбайқызы¹

¹Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ, аударма және мәдениетаралық коммуникация кафедрасының аға оқытушысы

Тойшыманова Жазира Рысбекқызы²

²Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ, аударма және мәдениетаралық коммуникация кафедрасының аға оқытушысы

Аңдатпа: Бұл мақалада халықаралық қарым-қатынас саласындағы дипломатиялық мәтіндердің, яғни дипломатиялық құжаттарға жататын дербес нота, сенім грамотасы, меморандум, декларация, халықаралық шарт аудару ерекшеліктерін қарастырады. Әр құжат түрі, мәселен дербес нота, сенім грамотасы, меморандум, декларация, халықаралық шарт сияқты мәтіндерге бірнеше мысалдар көрсетіліп, ағылшын және қазақ тілінде, ресми дипломатиялық құжаттардың лексикалық, грамматикалық және стилистикалық құрылымдарының ерекшеліктері мен айырмашылықтары салыстырылады. Осы орайда, аудармашының міндеті дипломатиялық қатынасхаттары тілінің негізгі сипаттамасына тоқталып, эмоциялық элементтерге мүлдем берілмей, дәлме-дәл және айқынды баяндау туралы сөз қозғалады.

Тірек сөздер: Дипломатия, дипломат, дипломатиялық құжаттар, дербес нота, сенім грамотасы, меморандум, декларация, халықаралық шарт, халықаралық келісім, дипломатиялық өкілеттілік, ресми-іскерлік стиль.

Дипломатиялық қатынасхаттардың құжаттары аударма нысаны болып табылады. Мәтіндердің осы түрімен жұмыс істейтін аудармашылар аудару процесінде тілдің лексикалық, грамматикалық және стилистикалық жүйелеріндегі айырмашылықтарды ғана ескеріп қоймай, сонымен қатар әртүрлі дипломатиялық құжаттарды рәсімдеудің тұрақталған ережелерін де ескерулері қажет.

Дипломатия - (лат. *Duplicata* - билеуші шығарған үкімнің түпнұсқасы мұрағатта сақталған көшірмесі немесе дубликаты) - үкімет органдары, оның шетелдердегі өкілдері мен сенімді тұлғалары жүзеге асыратын мемлекеттің сыртқы саяси міндеттерін іске асыру әрекеттері. Дипломатияны, көбіне, ресми қарым-қатынас жасау арқылы мемлекеттің сыртқы саяси мақсаттары мен мүдделерін іске асыратын мемлекеттік іс-әрекеттің ерекше түрі ретінде қарастырады.

Дипломатия - сыртқы саясатты жүргізуге арналған аса маңызды құрал, үйлесімді құрамдас бөлік. Нақты айтқанда, дипломатия мемлекеттің сыртқы саяси және халықаралық қатынастарды жүзеге асырушы тәжірибелік тәсілдер, құралдар мен әдістерінің жиынтығы болып табылады.

Дипломат - мемлекеттің сыртқы істер министрлігінде немесе осы мекеменің шет елдердегі өкілдіктерінде қызмет атқаратын, арнайы кәсіби білімі, даярлығы және дипломатиялық дәрежесі бар мемлекеттік қызмет адамы.

Дипломатиялық қызмет аясының адамның басқа қызмет аяларына қарағанда бір қатар өзіндік ерекшеліктері бар. Біріншіден, дипломатияның бүкіл тарихы – бұл ең алдымен ежелден біздің бүгінгі күнге дейінгі мемлекеттер (монархиялар мен империялар) арасындағы қарым-қатынастар. Екіншіден, дипломатия –

халықаралық келіспеушілікті бейбіт жолмен шешу мақсатында келіссөз жүргізудің түрлері мен әдістерінің жиынтығы. Сонымен қатар, белгілі бір ережелер мен дәстүрлерге бағынатын және халықаралық жағдайға үйлесімді әсер ететін техника мен шеберлік, тәртіп формасы.

Дипломатиялық құжаттардың тілі ретінде халықаралық дипломатиялық терминологияларының және халықаралық құқықтық терминологияларының пайдаланылуы тән. Әдетте, құжаттарды ресми-іскерлік стилінде дайындауда сөздерді басқа тілдің терминдерімен ауыспалы мағынада пайдалануға болмайды деп санайды. Мұндайда ресми-іскерлік стиліндегі дипломатиялық стилі қосылмайды, себебі мұнда негізінен латын және француз тілінен шыққан терминдер өте көп. Мысалы: консул-елші (consul), атташе (attache), демарш (demarche), коммюнике (communiqué), меморандум (memorandum) және т.б.

Дипломатиялық құжаттардың лексикасының маңызды құраушысы – бұл аббревиациялар болып табылады. Мәселен, IDA (International Development Association) – Дамудың Халықаралық ассоциациясы; MP (Member of Parliament) – Парламент мүшесі;

UN (United Nations) – Біріккен Ұлттар; EU (European Union) – Еуропалық Одақ;

MFA (Ministry of foreign affairs) – Сыртқы істер министрлігі.

Ресми құжаттарды аударудың грамматикалық ерекшеліктеріне тоқталсақ, дипломатиялық құжаттарды құрастыруда тек мазмұнына ғана емес, сонымен қатар, оларды құрастыру формасына да назар аударып, қатаңдық таныту қажет.

Дипломатиялық құжаттардың кеңінен таралған түрлеріне жататындар: нота; сенім грамотасы; меморандум; декларация; халықаралық шарт (келісім).

Олардың бір-бірінен айырмашылығы – мағынасында, міндетінде және Формальды (хаттамалық) мойындауларында байқалады. Дипломатиялық қатынасхаттың барлық аталған түрлері ресми болып табылады.

Осыған орай, дипломатиялық құжаттар әрқилы болып келеді. Оның елеулі бөлігін елшіліктің өз ішіндегі *ведомствоішілік маңыздағы* құжаттар құрайды. Ал қалған құжаттар түрлі келісімдер, кездесулер, мәжілістер барысында үстел үстінде не сол келіссөздерге әзірлік барысында туады.

Дипломатиялық құжаттардың басым бөлігі маңызы жағынан ресми мемлекеттік сипатта болмағандықтан, баспасөзде жариялана бермейді. Сондықтан бұл құжаттардың кейбірімен қалың көпшілік онша таныс емес.

Мемлекеттің мақсат-міндеттерін айқындайтын дипломатиялық қызметтің бір бөлігін *дипломатиялық хат алысулар* құрайды. Дипломатиялық хат-хабар жазысу дипломатиялық сипаттағы алуан түрлі ресми хат-хабарлар мен құжаттамалардың жиынтығы, мемлекеттің сыртқы саяси және дипломатиялық қызметінің негізгі нысандарының бірі болып табылады.

Ресми корреспонденциялар шартты түрде екі топқа жіктеледі:

а) түрлі елдердегі мемлекет басшылары арасындағы ресми хат алысулар;

б) түрлі елшіліктермен арада жүретін жартылай ресми мазмұндағы хат алысулар.

Әр құжаттың белгілі бір міндетті лексикалық позициялары бар:

Адресаттың ресми немесе құрметті дәрежесі: “Құрметті Елші мырза!”, “Жоғары мәртебелі ... мырза!”, т.б. қаратпа сөздер; ал шынайылық сезімін білдіруде “Сізге деген менің ыстық ықыласымды қабыл алыңыз”; “Үлкен құрметпен”; т.б. жылы сөздер қолданылады.

Дипломатиялық хат алысудың бізге мәлім мынадай үлгілері бар:

Дипломатиялық нота – бір мемлекеттің екіншісіне ресми дипломатиялық жазбаша үндеуі. Дипломатиялық нота дипломатиялық өкілеттіктердің басшыларымен немесе сыртқы істер ведомстволарының басшыларымен өз атынан немесе үкімет атынан, кейде мемлекет басшысының атынан жөнелтіледі

Дербес ноталар хаттамалық мәселелер бойынша жіберіледі, мысалы:

жағдайда сенім грамотасын келген мемлекет басшысына ұсынады.

Меморандум. Осы терминге байланысты болатын бірінші нәрсе – халықаралық қатынастар. Мемлекет аралық деңгейде әртүрлі экономикалық және саяси мәселелерді шешуде, бір тараптың өкіліне жеке өзіне меморандум атты дипломатиялық құжат ұсынылады. Мұндай құжат, әдетте, қарастырылатын мәселе бойынша барлық қазіргі фактілерді қамтиды, жағдайдың қазіргі ахуалына және болашағына жасалған талдауды баяндайды, тараптардың позициясының негіздемесін және көрсетілген шарттардың екінші тараппен орындауының немесе орындамауының мүмкін болатын барлық салдарларын аналитикалық немесе есептік тұрғыда шолуымен шешімдердің мүмкін болатын нұсқаларын мазмұндайды.

Кез келген мемлекеттің сыртқы саясатын іске асырудың көптеген формаларымен, әдістері мен құралдарымен қатар дипломатиялық құжаттар да халықаралық байланысты орнатуда, екі тарапты және көп тарапты қарым-қатынастардың дамуында үлкен рөл атқарады. Адам баласының кез келген қызметінің саласындағыдай дипломатиялық салада да өзінің айрықша құжаттары, айрықша терминдері және ұғымдары болады, осылардың арқасында

Төменде қосымшада келтірілген үлгілердің үзіндісі келтіріледі.

Сыртқы Істер Министрлігі (CIM) (Ministry of Foreign Affairs), сыртқы қатынастарының шетелдік органдары (Foreign bodies of external relations), дипломатиялық өкілеттіктер (Diplomatic governments) және консулдық мекемелер (Consular offices) өзара тілдесіп, ақпаратпен алмаса алады және т.б.

Дипломатия тіліне тән болатын этикеттік және бірін-бірі толықтыратын лексика осы қызмет саласындағы құжаттарға эмоциялық-экспрессиялық бояуды емес, салтанатты дыбыстауды береді (Мәртебелі қонақ, Жоғарғы мәртебелі, ізетпен білдіремін, әдептілікпен ресми түрде бару, Мырза, құрмет көрсету, құрметтенген сенімді қабылдау және т.б.). Өзінің синтаксисі бойынша құжаттардың мәтіні кейде публицистикалық стильге жақын келеді.

Декларация (лат. declaration - мәлімдеу, жариялау) – біртарапты, екі тарапты емесе көп тарапты мәлемдемесі болатын саяси-дипломатиялық құжат, мұнда мемлекеттер сыртқы және ішкі саясатының қағидаларын жариялайды немесе халықаралық қатынастардың нақты мәселелері бойынша өз позициясын мәлімдейді. Кейбір жағдайларда декларация формасында халықаралық шарттар жасалады.

<p>ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТӘУЕЛСІЗДІГІНІҢ ЖИЫРМ БЕС ЖЫЛДЫҒЫ ДЕКЛАРАЦИЯСЫ</p> <p>Қазақстан Республикасының Парламенті Қазақстан Тәуелсіздігін халқымыздың аса зор құндылығы ретінде бағалай отырып, Тәуелсіз Қазақстанды құру және қалыптастыруда ерен еңбек сіңірген Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың стратегиялық бағытына берік ұстанымын таныта отырып, «Қазақстан-2050» Стратегиясының басты мақсатына жетуді болашақ ұрпақ алдындағы өзінің тарихи парызы және жауапкершілігі деп сезіне отырып, «Мәңгілік Ел» қастерлі мекенінде жарқын келешегімізді жасауға ұмтыла отырып, Қазақстан Республикасы</p>	<p>DECLARATION OF THE TWENTIETH ANNIVERSARY OF INDEPENDENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN The Parliament of the Republic of Kazakhstan, accepting the Independence of Kazakhstan as the greatest value of our people, expressing a firm commitment to the strategic course of Nursultan Nazarbayev, the First President of the Republic of Kazakhstan - the Nation of the Nation, who has great merit in creating and establishing an independent Kazakhstan, realizing the achievement of the main goal of the "Kazakhstan-2050" Strategy As its historical duty and commitment to future generations, driven by the desire to create our bright future on the gracious Land "Mangilik El", adopts the Declaration of the twenty-fifth</p>
--	---

Тәуелсіздігінің жиырма бес жылдығы Декларациясын қабылдайды.	anniversary of the Independence of the Republic of Kazakhstan. <i>www.inform.kz</i>
--	--

Халықаралық шарт (Халықаралық келісім) - бұл халықаралық құқықпен реттелетін келісім, аталған келісім мемлекеттермен және/немесе халықаралық құқықтың басқа субъектілерімен жасалады.

Халықаралық шарттарға байланысты болатын мәселелер халықаралық құқықтың өз бетінше дербес саласын құрайды – халықаралық шарттардың құқығы.

Төменде қосымшада келтірілген үлгілердің үзіндісі келтіріледі.

<p>№__ шарт Астана қ. 2011 жыл 10 мамыр Бұдан әрі Мәртебелі Келісуші Тараптар деп аталатын Қазақстан Республикасы мен Молдова Республикасы - олардың халықтары арасындағы байланыстарға, достық қатынастарға және өзара құрметтеу дәстүрлеріне сүйене отырып, - достық пен өзара тиімді ынтымақтастық дәнекерлерін одан әрі кеңейтіп, нығайту жөніндегі ұйғарымды еске ала отырып, - халықаралық құқық нормаларына, Біріккен Ұлттар Ұйымы Жарғысының мақсаттары мен принциптеріне және Европадағы Қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі кеңестің құжаттарына адалдығымызды қуаттай отырып... 1-бап.-----2-бап.-----3-бап.-----</p> <p>Тараптардың мекен-жайлары менреквизиттері (Қолдары)</p>	<p>Contract №__ Astana May 10, 2011 The Republic of Kazakhstan and the Republic of Moldova, hereinafter referred to as the High Contracting Parties, - relying on existing ties, friendly relations and traditions of mutual respect between their peoples, - taking into account the decisions on further expansion and strengthening of existing ties of friendship and mutually beneficial cooperation, - Reaffirming their commitment to the norms of international law, the purposes and principles of the Charter of the United Nations and the documents of the Conference on Security and Cooperation in Europe... Article 1.----- Article 2.----- Article 3.----- - ----- Addresses and details of the parties (Signatures) <i>adilet.zan.kz</i></p>
---	---

Дипломатиялық қатынасхаттары тілінің негізгі сипаттамасы – эмоциялық элементтерге мүлдем берілмей, дәлме-дәл және айқынды баяндау, яғни мәселелерді өз еркімен талқылау мүмкіндіктері болмайды. Сондықтан іскерлік құжаттаманың білікті аудармасы жауап беретін негізгі талаптарына мыналар жатады – дәлде-дәлділігі, қысқалығы, айқындығы және әдебилігі болып табылады.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Муратов Э.Н. Дипломатические документы и дипломатическая переписка: учебное пособие для ВУЗов. – М.: Астрель; АСТ. – 219 с., 2005.
2. Дипломатический словарь в трех томах. 4-е изд., переработанное и дополненное – М., 2004.
3. Исмагилова Л.Р. Лексические особенности перевода деловой корреспонденции (на материалах деловых писем на английском языке экономической направленности) // ВЕСТНИК ЧГУ. Серия: Филология. Искусствоведение. 2012. – №21 – С. 57 – 60. 34. http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0112274.pdf

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ В СФЕРЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация: В статье рассматриваются особенности перевода дипломатических текстов в сфере международных отношений, а именно относящихся к дипломатической документации личной ноты, верительной грамоты, меморандума, декларации, международного соглашения. К каждому виду документа, например, личной ноты, верительной грамоты, меморандума, декларации, международного соглашения, приводятся несколько примеров на казахском и английском языках, сравниваются особенности и различия лексической, грамматической и стилистической структуры официальных дипломатических документов. Кроме того, затрагивается вопрос об обязанности переводчика, остановившись на основной характеристике языка дипломатической переписки, не поддаваясь эмоциям, точно и ясно излагать ее суть.

Ключевые слова: дипломатия, дипломат, дипломатические документы, личная нота, верительная грамота, меморандум, декларация, международное соглашение, дипломатическое представительство, официально- деловой стиль.